

■ הצעה למבנה תוכנית הלימודים בישראל

רק זה מסכם את השער הראשון בדוח הוועדה. מוצגת בו הצעה לתכנון הלימודים ותוכניות הלימודים בישראל במאה ה-21, ומפורטים עקרונות העל לתכנון הלימודים העתידי, מרכיבי התוכנית, הנחיות וקריטריונים לקביעת תוכנית הלימודים המפורטת בכל תחום לימוד ובכל הקשר חינוכי.

* הטקסט שלהלן הוא תקצור והנגשה של פרק 4 מהמסמך המסכם של ועדת המומחים לנושא התאמת תוכניות הלימודים וחומרי הלימוד למאה ה-21. עבודת התקצור וההנגשה נערכה בידי היוזמה לשם נוחות הקריאה. את הפרק המלא ואת ההפניות ומראי המקום המדויקים ניתן למצוא במסמך המסכם וברשימת המקורות בסופו.

1. עקרונות לתכנון לימודים עתידי בישראל

בבואם לתכנן את תוכניות הלימודים העתידיות, חשוב כי קובעי המדיניות יפעלו לפי העקרונות המנחים הבאים:

- לימוד ידע ותכנים חשוב גם במאה ה-21, על כן לתהליכים של הבניית ידע יש מקום מרכזי בתוכניות הלימודים.
- מומלץ לעסוק בלמידה של ידע המקושר לידע אחר בתחום הדעת, וכן בלמידה של ידע המקושר לתחומי דעת אחרים וניתן להכללה וליישום רחב.
- יש להקדיש מקום מרכזי בתוכניות הלימודים לפיתוח של מגוון אסטרטגיות וסוגות חשיבה.
- אסטרטגיות חשיבה צריכות להילמד בתוך תחומי הלימוד ולא במנותק מהתכנים.
- יש לחתור לארגן את הידע סביב שאלות גדולות או רעיונות ועקרונות מרכזיים, חלקם בתוך תחומי הדעת וחלקם חוצי-תחומים.
- על תכנון הלימודים לעודד אוטונומיה פדגוגית של אנשי החינוך בכל הדרגים ולעצב קווים מנחים להסדרתה.

2. מבנה תוכנית הלימודים ורכיביה

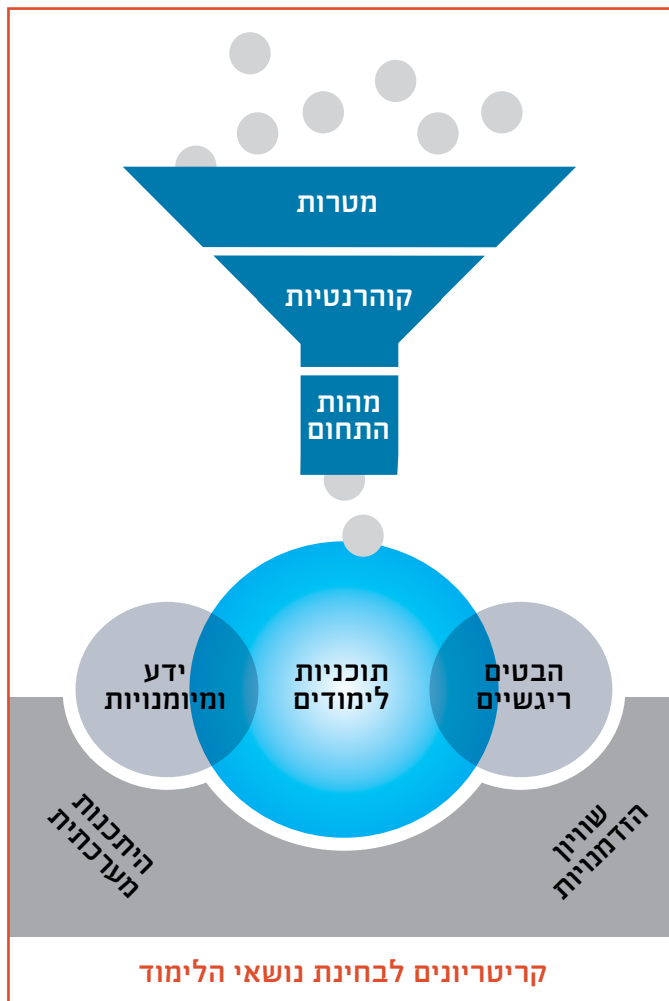
תוכנית הלימודים צריכה לכלול חמישה מרכיבים, המפורטים בהרחבה בפרק 3 של המסמך המסכם:

- **תחומים ויכולות רוחניות חוצות תחומי לימוד** - מיומנויות חשיבה, שפה ואוריינות, חינוך אזרחי דמוקרטי ואוריינות דיגיטלית.
  - **תחומי תשתית** - שפת-אם, מתמטיקה, מדעי הרוח, מדעים וטכנולוגיה, אזרחות, מדעי החברה, אנגלית, תרבות ומורשת (יהדות, אסלאם, נצרות ודת דרוזית), אומנויות וחינוך גופני.
  - **למידה בין-תחומית** - זוהי למידה היוצרת ידע אינטגרטיבי, המבוסס על אינטראקציות בין תחומי דעת שונים. נוסף על כך היא כוללת חקר סוגיות רחבות מ"העולם האמיתי", הדורשות התבוננות מכמה נקודות מבט דיסציפלינאריות.
  - **תחומי לימוד חדשים** - יש להותיר מקום בתוכניות הלימודים למקצועות לימוד חדשים שייווצרו כתגובה לשינויים המתרחשים כעת ולאלו שיתרחשו בעתיד בתחומים השונים של עולמנו.
  - תוכניות הלימודים צריכות להקצות זמן ומשאבים לאוטונומיה פדגוגית וקוריקולרית של מורים ושל בתי הספר.
- שעות הלימוד בבית הספר אמורות ליצור פסיפס של חמשת המרכיבים שצוינו לעיל. גודלם היחסי של המרכיבים עשוי להשתנות לאורך השנים, בהתאם לשכבת הגיל, לשיפור יכולותיהם של בתי הספר והמורים ללמד, ללמוד ולהעריך את עבודתם ובהתאם לשינוי בתנאים החברתיים.
- יש חשיבות רבה לצורת היישום של כל המרכיבים, כולל מקצועות החובה. הלמידה בכיתות צריכה להיות למידה פעילה, רלוונטית לעולמם של התלמידים וכוללת חשיבה מעמיקה, ולא רק שינון ועיבוד מידע.
- כמו כן, המרכיבים השונים אינם חייבים להילמד בנפרד, אלא יכולים להילמד יחד. כך למשל, לימודים בין-תחומיים יכולים להיות חלק מלימודי מקצועות החובה או חלק מלימוד של מקצועות חדשים.

3. קריטריונים לבחירה מושכלת לארגון הלימודים

החלטות על פירוט הנושאים שיש ללמוד בכל מקצוע (חדש כישן) הן בסמכות הוועדות העליונות לכל מקצוע. בפרק המלא במסמך המסכם מוצג מודל כללי המתאים לכל תחום ידע, ועל פיו מציעה ועדת המומחים לקבל החלטות באשר למבנה תוכנית הלימודים ולתוכן הנכלל בה. המודל מציע קריטריונים שעשויים לשרת הן את דרגי המטה ברמה ארצית, הן את מקבלי ההחלטות הפדגוגיות ברמה המקומית והבית ספרית.

4. קריטריונים לבחינת נושאי הלימוד

המודל מציע קריטריונים שונים לקבלת החלטות על חלוקת משאבי הזמן בתוכנית הלימודים:

- האם התוכן (נושא או תחום דעת) תורם להשגת מטרות תוכנית הלימודים במקצוע?
  - האם התוכן משתלב באופן קוהרנטי בתמונה הגדולה של תוכנית הלימודים במקצוע?
  - האם התוכן מעשיר תחומי דעת או מקצועות נוספים ומְזַמֵן הבנה מעמיקה שלהם?
  - האם התוכן תורם להבנתם של ה"רעיונות הגדולים" המשקפים את מהותו של תחום הלימוד, דהיינו המושגים, השאלות ודרכי החשיבה?
- נוסף על אלו, קיימות שתי מטרות נוספות לתוכנית הלימודים:
- לבנות קשר הדוק בין ידע למיומנויות חשיבה.
  - לתרום להיבטים חברתיים-רגשיים של התלמיד.

בבואם לתכנן את תוכנית הלימודים, קובעי מדיניות צריכים לקחת בחשבון את קיומן של אוכלוסיות עם מאפיינים שונים ממיצבים חברתיים-כלכליים שונים ומרקע תרבותי שונה כדי לקדם שיוויון הזדמנויות. כמו כן על תוכנית הלימודים להיות מותאמת ליכולות הנוכחיות של מערכת החינוך בכללותה (כולל היבטים של הון אנושי, חומרי הלימוד הקיימים והתשתית הפיזית הקיימת), כלומר היתכנות מערכתית.

כדי להטמיע את ההמלצות שלעיל, יש לערוך שינויים ארגוניים ניכרים במזכירות הפדגוגית ולהקים גופים חדשים, אשר יהיו אחראים על תכנון ועל ביצוע שיטתיים של כל אחת מההמלצות. נוסף על כך, הוועדה קוראת להתאים גם את דרכי ההערכה (בתוך בתי הספר ובמערכת כולה) למטרות, לדרכי הלמידה ולתוכניות הלימודים המומלצות.